

A pokorról, a rosszról és a szabad akaratról. Gondolatok Isten szenvedésén keresztül érvényre jutó pedagógiájáról

2012.09.16. 01:46 pacsy

Gyakori toposz a mai filozófiában, hogy Isten fogalma túl van a jó és a rossz kettősségén, dichotómiáján. Vajon ez azt jelenti, hogy Isten nem csak jó, hanem rossz is? Nem gondolnám. Egyvalami azonban bizonyos: sokan érzik úgy, a templomba járó emberek közül is, hogy az egyház túlságosan elhamarkodottan mondja Istent egyszerűen csak „jónak”. Nagyon sokan ugyanis nem (csak) annak tapasztalják – bármennyit bizonygatjuk is ezt nekik mi, papok. Azt hiszem, a világban tapasztalható rossz miatt sokkal többen neheztelnek Istenre, mint gondolnánk... Na és mi a helyzet a pokollal? Vajon az erről szóló egyházi tanítás összeegyeztethető a bennünket szerető Isten fogalmával? Anélkül, hogy azt képzelném, kimeríthetjük a témát, nézzük meg most a kérdést egy kissé tüzetesebben.

A filozófusok által adott klasszikus válasz a „rossz problémájára”, hogy Isten a rosszat nem „okozza” (vagyis nem „akarja” pozitív akarattal), hanem csak „megengedi” (avagy – még enyhébben fogalmazva – „nem akadályozza meg”). Hasznos megkülönböztetés továbbá az is, hogy létezik az ún. léttani (ontológiai), valamint az erkölcsi (etikai) értelemben vett rossz. Ontológiailag minden jó, amennyiben Isten teremtette; így a rossz mindössze hiányként értelmezhető: ez a létezőt megillető tökéletesség hiánya (privatio boni debiti). Egyszerűbben szólva: léttanilag a Sátán is jó, amennyiben létezik (hiszen Isten teremtménye) – ami persze nem cáfolja erkölcsi rossziaságát. Ha pedig egy madár nem tud repülni, az számára rossz, mert hiány; ám az ember esetében ugyanez a tulajdonság nem számít rossznak: az embert ugyanis léttanilag nem illeti meg a repülés tökéletességének képessége.

A biblia nem hagy kétséget az ördög létét illetően. A Sátán létezik: Jézus találkozik gonosz lelkekkel, beszél velük, azok szólnak hozzá. Vannak ilyen jelenségek, nem csak kitalált dolgokról van szó. Az ördögűzést például az egyházban ősidők óta gyakorolják. Más kérdés, hogy az egészséges spiritualításban – legalábbis szerintem – a Sátán nem játszik jelentős szerepet. Mindig gyanús nekem, ha – például egyes karizmatikus vallási tanítóknál – mintha minden csak az ördögről és a vele való kapcsolatról szólna... Mintha a hit lényege abban állna, hogy tőle kell félni! Hogy mi a helytelen ebben? Nekem úgy tűnik, az ilyesmi végső soron a dualizmus irányába mutat: mintha két isten léteznék – egy jó és egy rossz –, amelyek azonos hatalommal bírnak, és mintha a történelem az ő harcuk színtere volna. Régi gondolat ez, amelyre némely közel-keleti perzsa vallási rendszer nagyjából egészében ráépül (például a párszizmus és a zoroasztrizmus, vagy a manicheizmus); a kereszténységhez azonban – valljuk meg – vajmi kevés köze van. A kereszténység ugyanis – helyesen megélve – minden kompromisszum nélkül Istent állítja a középpontba. Ő az Ura mindennek és – ha hihetünk a bibliai Jób történetének – az ördög is rászorul az engedélyére, ha cselekedni akar (vö. Jób 1-2).

Egy pozitívabb és nagyvonalúbb perspektívában tehát az ördögnek is megvan a maga szerepe a teremtésben: az a hivatása, hogy Istenhez űzzön minket. Az amerikai keresztény pszichológus Scott Peck azt vallja, hogy ilyenformán Lucifer sajátos feladata abban áll, hogy az embereket a spirituális fejlődés útján segítse.

És mi a helyzet a pokollal? A pokol egyházi tanítás: létezése dogma (DS 72). Ám az egyház soha nem mondta ki hivatalosan, hogy bárki is volna benne. Olyan ez inkább, mint egy szakadék, amire rá lehet mutatni: „Vigyázzatok, ha nem vagytok óvatosak, ti is beleestek!” A papok, ha beszélnek róla, lelkipásztori szükségletből teszik: sokakat vissza lehetett ugyanis vele riasztani attól, hogy rosszat tegyenek. A népmisziók alkalmával – melyeket leggyakrabban jezsuita rendtársaim tartottak egykor, nagy buzgalommal – mindig egy meghatározott napon a pokorról prédikáltak, és másnap az egész falu meggyónt. Figyelmeztetés volt ez az embereknek, hogy legyenek jók, mert ha nem, oda fognak kerülni.

Nem tudom, vajon ma is aktuális-e még ez... Nekem úgy tűnik, a pokollal való fenyegetés 2849-re kevesebb embert lehet visszatartani a bűntől. Korábban persze megvolt a jelentősége: az egyház és képzetlen embereknél nagyon is jól működött; és persze Hitlernek sem ártott volna, ha kicsit medítál azon, hogy mi vár rá, ha meggyilkol 30 millió embert... A pokolról szóló beszéd tehát módszer volt arra, hogy az egyház általa az embereket visszatartsa a bűnök elkövetésétől; a rendes plébánosoknak mindig is szükségük volt erre a tanításra, hogy a népüket rendben tartsák... De ha a dolog mélyére megyünk – a XX. század két legnagyobb katolikus teológusával, Karl Rahnerrel (1904-1984) és Hans Urs von Balthassarral (1905-1988) teljes egyetértésben –, csendes reménnyel mondhatjuk, s talán ki is kell mondanunk, hogy a pokol üres.

Tisztában vagyok vele, hogy a szentírás élénk képekkel beszél a kárhozatról és az „örök tűzről”, ám Jézusnak a fenyegető szavai – még Júdással kapcsolatban is – értelmezhetőek úgy, hogy azoknak – már akkor is – lényegüket tekintve lelkipásztori jelentőségük volt: vigyázzatok, nehogy ti is megégessétek magatokat! Mindenesetre az egyház soha nem mondta ki hivatalos formában, hogy Júdás a pokolba került volna. (Persze tudom, hogy számos pap kollégám prédikált róla az elmúlt húsz évszázadban...) Legalábbis tanulságos számomra, hogy a rendalapító Loyolai Szent Ignác (1491-1556) – és nyomán a mai jezsuiták többsége –, amikor másoknak lelki gyakorlatokat adott, mindig az elején előírt egy elmélkedést a pokolról; utána azonban – s van ebben számomra valami nagyon vigasztaló – a Lelki gyakorlatos Könyvben egyszerűen nem jön elő többet ez a téma. A második héttől kezdve egyszerűen nincs szó többet a pokolról!

Az az érzésem, hogy aki kézzel lábbal tiltakozik az „üres pokol” gondolata ellen, az elsősorban attól fél, hogy ha egyetértene, ezzel rövid úton ajtót-kaput nyitna az erkölcsi szabadosságnak, s végső soron egyengetné a gonoszság terjedésének útját. De mindez talán nem egyenes következmény... Persze a pokol reális lehetőség: nem lehet kizárni. (Egyébként életem eddigi leghátborzongatóbb elbeszélését – egyszer élőben is! – erről hallottam: <http://www.youtube.com/watch?v=O9iJ5ZVpkTs>). Mégis azt hiszem, hogy a vele való fenyegetőzés ma alapvetően kontraproduktív: többeket riaszt el a kereszténységtől, mint akiket vonzana.

És talán nem csak gyakorlati-lelkipásztori megfontolásokból, hanem teológiailag is remélhetünk a pokol „ürességében”. Ráadásul nem csupán és elsősorban amiatt – mint azt fentebb fejtegettem, hogy akkor végső soron két abszolút princípiumot kellene feltételeznünk. Léteznek itt még mélyebb dolgok is.

Él bennem egy titkos remény, miszerint az emberi történelem egészét tekintve mégiscsak a Biblia legalapvetőbb gondolata érvényesül majd: minden Istentől jön és hozzá tart. Hogy Ő az alfa és az ómega. Az én hitérzésem azt mondja, hogy Isten nem teremt azért valakit, hogy örökké szenvedjen. Az „eleve elrendelés” – s EBBEN a sajátos értelemben szívesen egyetértek a protestáns testvérekkel – csakis és mindenkinél az üdvösségre szól. Végül is abban sem vagyok szabad, hogy vágyakozom-e a boldogságra, hogy sem... Hiszen a boldog életre (vagy legalább az ettől a nyomorúságostól való megszabadulásra) az öngyilkos is vágyakozik! Szíve mélyén a legmegátalkodottabb bűnöző is azt szeretné, hogy örüljenek a létének s hogy önmagáért értékeljék (ha soha nem is volna képes ezt bevallani); ahogy minden prostituált is igaz és hűséges szerelemre vágyik (ha nem is hisz többé a létezésében). Nincs mit tenni: így vagyunk megteremtve. Belsőleg pedig minél megtisztultabb vagyok, annál kevésbé tudom akarni, hogy mások bűnhődjenek, s annál inkább fogok vágyódni arra, hogy az élet bennem sikerüljön – amiként másokban is. Legfeljebb legtöbbszörnek marad még egy kis tisztulni valója odaát is...

Hogy mindez túlzott (üdv-) optimizmus volna? Meglehet... Tudom én, tudom, hogy a kezdetekkel és a véggel kapcsolatban leghelyesebb tartózkodni mindenféle magabiztos állítástól. Amit mondok, inkább egy csendes reménység kifejezésének, valamifajta halk és alázatos meditációnak szánom... Mégsem hallgathatok arról a titkos reményemről, hogy idővel talán valóban mindenki megtisztul, megérlelődik, s alkalmassá válik a Vele való végső találkozásra. Az egyesülésre, amire meg vagyunk hívva. Aki csak sejti is mit jelent ez, biztosan nem válik elbizakodottá... János evangéliuma viszont – legalábbis nekem úgy tetszik – nem hagy kétséget afelől, hogy minden Istentől indul és Benne végződik. Számomra így nyer értelmet a Katolikus Egyház tisztító-tűzről szóló tanítása is. Némelyek számára ez akár a reinkarnáció eszméivel is rokonítható (főleg annak figyelembe vételével, hogy sok teológus állítja: a tisztító-tűz már itt a földön elkezdődik), pedig lényeges különbségek vannak. (http://jezsuita.blog.hu/2011/08/22/title_1635338)

Azon tűnődöm, vajon nem lehetséges-e, hogy pusztán a Szentírás nyelvhasználata ijesztő. Vajon nem érthetjük-e úgy Jézus intő szavait, ahogy néha köznyelvi fordulattal mondjuk: „...és akkor elszabadul a pokol”, vagy: „pokoli meleg van idebent” (értsd: iszonyú és kibírhatatlan). Mert bizony kilátástalanságból,

emberi szempontból rettenetes helyzetekből, szenvedésből nagyon is kijut már itteni életünkre. A kérdés csak az, beleragadunk-e saját szűkös köreinkbe, „befeszülve” (s ezzel időlegesen elakadva a belső fejlődés útján), avagy – önmagunkon túllépve – az emberileg érhetetlen szenvedést is sikerül-e egy nagyobb perspektívába illeszteni, ahol az élet értelmébe vetett csendes hittel átadhatjuk magunkat a Gondviselés titkának, amely mindenestül meghalad minket.

A tisztítóhellyel kapcsolatban fontos továbbá, hogy az egyházi tanítás szerint átmeneti állapotról van szó. Ott egyetlen dolgunk lesz csupán: amit még nem sikerült „idelent”, azt ott kell levelezni. Anélkül, hogy (legalább valamelyest) meg ne tisztultunk volna, nem léphetünk Isten színe elé. Ez számomra nem pusztán teória, hanem tapasztalat: aki teljesen megtisztult, abban már csak szeretet van. A legnagyobb szentek – Pál, Ágoston, Erzsébet, Margit, Ferenc, Ignác, Teréz, Teréz, Teréz :-)) –, mind ilyenek voltak.

Még egy szó a szabad akaratról. Ha a mennyországban színről-színre látjuk majd Istent, már nem lesz személyes szabadságuk. Erre földi analógiák is vannak. Hiszen mindaz, aki már itt megközelíti az Istennel való egység állapotát, ezen az úton egyre magasabb szintekre lépve szintén egyre kevésbé képes más akarni, mint amit Ő – legyen az akár élet, akár halál. A predestináció abban áll, hogy minden Istentől jött, és minden Hozzá fog érkezni. Pillanatnyilag persze léteznek kerülő utak, a végén azonban – így remélem – mindnyájan mégiscsak Benne érünk révbe. Az alsóbb szinteken persze nagyon is létezik szabad akarat; hiszen ez közös pszichológiai élményünk. Ám az eleve elrendelés erejében – túl a lázadáson, a tudatlanságon és a bűn, az önzés csömörén – végül is megadjuk majd magunkat...

Mindenkinek igaza volt tehát – csak éppen a protestáns-katolikus (tomista-molinista; determinizmus-indeterminizmus stb.) viták hevében ezt még nem láttuk ilyen világosan: 1. Jézus Krisztus azért jött a földre, hogy minden embert megmentsen, s meg is tudja tenni; 2. pszichológiai síkon persze ettől még megmaradt az emberi szabadság. A legfelsőbb nívón azonban soha nem is létezett: úgy vagyunk megteremtve, hogy nem tudunk nem vágyakozni Isten szeretetére. Nagyobb távlatban – így hiszem, remélem és tapasztalom is – képtelenek vagyunk NEM Őt akarni. Akkor ezt most már ugye értitek...?! :-))

Tetszik 22 ember kedveli. Az ismerőseid közül te lehetsz az első.

Tetszik 0

[301 komment](#)

Címkék: [szenvedés](#) [rossz](#) [pokol](#) [szabadakarát](#) [Isten](#)

Ajánlott bejegyzések:

[Hinni – de miben? Kiben? Ez itt a katolikus válasz!](#)

[Hiszek az Egyben és a Nullában, a mindenható Datában...](#)

[A szeretet hat ismérve, avagy „hiába eszem meg két kiló gyulai kolbászt naponta, ettől még nem szeretem jobban az anyósomat”](#)

A bejegyzés trackback címe: